

GRACIJA BRAJKOVIĆ

GRČKI VOJNIČKI NATPIS IZ ZBIRKE
NA OTOKU »GOSPE OD ŠKRPJELA«

UDK 930.271(08)Zmajević
Stručni članak
Professional Paper

Gracija Brajković
YU — 81336 Perast

U vezi s vojničkim natpisom iz Perasta (Gospa od Škrpjela) daje se kratak historijat Zmajevićeve epigrafske zbirke, kojoj je spomenik nekada pripadao, a također i uloga Zmajevića u formiranju te nekada vrijedne zbirke, kao i njegove veze i korespondencije s tada vodećim svjetskim arheolozima i epigrafičarima (priložen je dio korespondencije).

Peraštanin Andrija Zmajević (1628—1694), nadbiskup u Baru, pjesnik i autor nacionalne crkvene povijesti (»Ljetopis crkveni«), bio je i izuzetno važna ličnost u nastojanjima oko sjedinjenja crkava i u oslobodilačkim ratovima 17. st. On je 1664. g. u Penčićima, zapadnom dijelu Perasta, sagradio palaču i danas zvanu »Biskupija«. U malom atriju te palače ugradio je zbirku natpisa, većinom iz rimske epohe. Nekoliko natpisa postavio je i na drugim mjestima iste palače. Poticaj za takvo skupljanje klasičnih natpisa on je, bez sumnje, dobio za svojih studija u Italiji. On je, naime, u Rimu, u Urbanovu kolegiju Kongregacije za širenje vjere u godinama 1687—1695. studirao filozofiju i teologiju i u objema postigao doktorat.

Zmajević je pronađene natpise saopćavao poznatim stručnjacima Giuseppeu Mariji Suarez († 1677) i Bernardu de Montfauconu († 1741). Ovo Zmajevićovo zanimanje za klasičnu starinu bilo je tako poznato da mu se iz Rima za podatke obratio i glasoviti talijanski arheolog Giovanni Giustino Ciampini (1633—1698). Nije nam poznato Ciampinijevo pismo, ali je sačuvan Zmajevićev odgovor tom arheologu. To Zmajevićovo pismo važno je za našu arheološku znanost, pa ga na kraju ovog članka donosimo u originalu i prijevodu.¹

Zmajević je u svojoj palači imao veliku biblioteku, najbogatiju u Dalmaciji, kako je on sam izjavio u jednome pismu. U toj palači živio

¹ Pismo u talijanskom originalu čuva se u Vatikanskom arhivu — Vat. lat. 9041, fol. 247. — Zahvaljujem don Branku Sbutegi, koji me upozorio na ovo pismo i dostavio mi njegovu kserokopiju.

je i njegov brat Krsto, peraški načelnik, kome su se tu rodili sinovi: Vicko, nadbiskup najprije u Baru, a zatim u Zadnu, i Matija, slavni admiral ruske flote u doba cara Petra Velikog i carice Katarine. U gornjem dijelu palače nalazila se i svečana dvorana, čiji su zidovi bili oslikani pejzažima Venecije. U istoj dvorani bila je i mala kućna kapela s fresko slikama našeg istaknutog slikara barokne epohe Tripa Kokolje. U općem osiromašenju Boke sredinom 19. st. s napuštene palače 1876. g. skinut je krov i ona od tada stalno propada, tako da je sada u ruševnom stanju.

Kada je poslije drugog svjetskog rata u spomenutoj svečanoj dvorani dječak Miro Ulčar rukom dodirnuo iznad prozora na zapadnom zidu, s njega je pala žbuka i dječak je na jednom kamenu zapazio neka slova. Odmah me o tome obavijestio i ja sam iz veoma čitkog teksta mogao ustanoviti da se radi o grčkom vojničkom natpisu. U njemu se, naime, spominje περιπόλαρχος, zapovjednik gradske ili, što je još važnije, pogranične straže.²

Kako se dogodilo da je ovaj važni natpis upotrijebljen kao obični građevni materijal? Po našoj pretpostavci zidari su s hrpe natpisa, pripremljenih da se u svoje vrijeme postave u dovršenu palaču, uzeli pri gradnji kamen s ovim natpisom jer se ni svojom kvalitetom ni oblikom nije razlikovao od običnog građevnog materijala.

Ovaj natpis je, dakle, bio prekriven žbukom, pa ga marljivi domaći kroničari ne spominju, iako navode mnoge druge manje važne natpise.³

Natpis se sada nalazi izložen u Lapidariju na otoku Gospe od Škripjela, pred Perastom.

Rad prihvaćen na sjednici Razreda od 21. ožujka 1984.

* * *

PISMO NADBISKUPA ANDRIJE ZMAJEVIĆA ARHEOLOGU GIOVANIJU GIUSTINU CIAMPINIJU

Illustrissimo e Reverendissimo Signore e Padron Osservatissimo

Con mio gran gusto ho ricevuto le benignissime di Vostra Signoria Illustrissima nell' arrivo qui del nuovo Monsignor Vescovo di Cattaro,⁴ godendo di essermi presentata occasione à poter servire un così virtuoso Prelato, e per meritare, che nell' avenir anco Vostra Signoria Illustrissima continui à comandarmi, posponendo li mezzi di chi si sia.

² Veličina kamena na kojem je natpis: visina 28 cm, dužina 30,5 cm i debljina 15 cm. Usp. ovdje rad D. Rendić-Miočevića u kojem je dana znanstvena obrada natpisa (v. tab. XIII).

³ A. Balović, *Annali di Pirusto*; T. Smeccchia, njegovi rukopisi u Nadžupskom arhivu u Perastu — *Miscellanea III S*; *Razni popisivači u Zbirci natpisa u Boki, rukopis u Istorijskom arhivu u Kotoru* — Grb, Zbirka XX.

⁴ Kotoranin Marin Drago, biskup u Kotoru (1688—1708), a zatim u Korčuli (1708—1733).

Io veramente dal tempo che ritornai dallo studio del Collegio Urbano de Propaganda⁵ ho fatto particolar diligenza di ritrovare in queste parti le memorie delli antichi Romani, per poter conservar quelle, per l'affetto et obbligo che a loro Posterì professo.

Et ho raccolto alcune iscrizioni sepulcrali e con esse adornato le fabbriche della mia casa qui à Perasto, mia Patria, la copia delle quali nel qui aggiunto foglio transmetto à Vostra Signoria Illustrissima, obligandomi, che se nell' avvenire mi si rappresentasse qualch' altra simil cosa d' inviar anco le copie à Vostra Signoria Illustrissima e di servirla in tutto ciò che si degnasse à comandarmi.

E quando ciò si compiacesse di fare potrà ordinar costì che le Sue lettere fossero consignate a Signor Don Girolamo Pastritio, mio Procuratore, o vero à Vincenzo mio nipote, Alunno del suddetto Collegio de Propaganda, che loro me le indrizzaranno, e mi capiteran sicure, restando certa di ritrovarmi sempre in queste parti.

Di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima Devotissimo et Obligatissimo Servitore

Andrea Zmaievich, Arcivescovo d' Antivari

Perasto, li 10 Settembre 1688.

P r i j e v o d

Presvijetli i Prečasni Gospodine i Poštovani Gospodaru!

S velikom sam radošću primio milostivo pismo Vašeg Presvijetlog Gospodstva, kada je stigao novi Monsignor kotorski biskup.⁴

Radujem se da mi se pružila prigoda da učinim uslugu tako vrijednom Prelatu i time zaslužim da također i u buduće Vaše Presvijetlo Gospodstvo nastavi nalađati meni, ne tražeći posredovanja bilo koga drugoga.

Stvarno, ja sam se već od povratka sa studija u Urbanovu kolegiju Propagande⁵ s posebnom pažnjom posvetio traženju tragova starih Rimljana u ovim krajevima kako bih ih sačuvao, a to iz naklonosti i obveza koje osjećam prema njihovim potomcima.

I tako sam skupio nekoliko nadgrobnih natpisa i njima sam ukrasio svoju kuću ovdje u Perastu, mojoj domovini. U ovdje priloženom listu šaljem njihovu kopiju Vašem Presvijetlom Gospodstvu, obvezujući se da ću i u buduće, kada mi dođe do ruku neki slični predmet, također kopije poslati Vašem Presvijetlom Gospodstvu i da ću Vam poslužiti u svemu što se udostojite meni naložiti.

I kada se odlučite da to uradite, možete tu odrediti da se Vaša pisma predaju Gospodinu don Jeronimu Paštriću, mojem punomoćniku, ili Vicku, mojem bratačiću, pitomcu spomenutog kolegija Propagande, pa će mi ih oni uputiti i sigurno će mi stići, jer, budite uvjereni, stalno ću boraviti u ovom kraju.

Vašeg Presvijetlog i Prečasnog Gospodstva odani i zahvalni sluga

Andrija Zmajević, barski nadbiskup

Perast, 10. rujna 1688.

⁵ Kongregacija de Propaganda Fide — za širenje vjere — imala je svoj zavod za školovanje svećenika: Urbanov kolegij Propagande.

Résumé

L'INSCRIPTION MILITAIRE GRECQUE DANS L'ÎLOT DE
»GOSPA OD ŠKRPJELA«

L'auteur présente des informations de base sur l'origine du monument (fragment) de pierre portant une inscription militaire en langue grecque, lequel est parvenu en son temps dans la collection des inscriptions qu'Andrija Zmajević (1628—1694), archevêque de Bar, collectionnait dans son palais («Biskupija») de Perast, sa ville natale, et fournit des données intéressantes sur ce savant de Perast, puis il souligne notamment ses liens avec les plus grands archéologues et experts de l'antiquité classique d'alors. Sur l'importante correspondance qu'A. Zmajević entretenait avec ceux-ci au sujet des monuments de sa collection, l'auteur publie le texte d'une lettre — réponse de Zmajević à Giovanni Giustin Ciampini. Ceci clarifie grandement non seulement le rôle de Zmajević dans la création de l'une de nos plus vieilles collections archéologiques (épigraphiques), mais encore les voies possibles par lesquelles arrivaient à Perast et dans les Bouches de Kotor les monuments grecs et romains, et tout particulièrement ce monument militaire, qui provient incontestablement de l'Illyrie méridionale. Les militaires d'un poste frontalier (*péripoloi*), inconnu de nous, qui y figurent sont exclusivement des soldats d'origine illyrienne portant des noms illyriens autochtones, en partie connus et en partie encore inconnus; c'est en ceci que réside la valeur exceptionnelle de cette inscription hellénistique pour l'histoire des régions illyriennes, qui englobent également les parties méridionales de notre côte.